

Лукић Горан*

По угледу на Оце: Стари Савез у отачкој рецепцији

Родољуб Кубат, *Трајовима Писма II; Сѿари Савез – рецејѿија и конѿекѿији*, Београд: Библијски институт, 2015.

Књига професора др Родољуба Кубата *Трајовима Писма II; Сѿари Савез – рецејѿија и конѿекѿији*, носи поетичан наслов са поруком да треба корачати траговима Писма, јер оно има за нас веома велику важност и данас. За настанак ове књиге најзаслужнији је подстицај који је аутор добио од Светих Отаца, који су се у свијету и времену до тада најразвијеније цивилизације и културе, успјешно бавили егзегезом Светих Списа. Успјешност је могла да исплива само из доброг познавања светописамских текстова, али и познавања културног наслеђа јелинскога свијета. Први степен без којег је незамислива рецепција Светога Писма био је његов превод на језик владајуће цивилизације, грчки језик, под називом Септуагинта, који је у текстолошком смислу коначна хришћанска верзија Старога Савеза. На путу ка успјешном бављењу егзегезом Оци су морали да споје јелинску културу и Божију ријеч. Једна од додирних тачака те двије стране јесте алегорија, која је била распрострањена у јелинском свијету и као таква прихваћена од Отаца, као помоћно средство у рецепцији Божије ријечи у раној Цркви. На основу ове хронологије (*Сейѿуаѿинѿија, алејореза, рецејѿија*) аутор је и подијелио књигу у три цјелине, а прва од њих јесте:

СЕПТУАГИНТА – *Хришћански Сѿари Савез*, коју прате неколико подна- слова. На самом почетку аутор излаже *крајњак истѿоријски ѿресјек* (=подтема) у коме износи начине на који су Јевреји доспјели у Египат, као и долазак Јелина на те просторе који је донио значајне промјене. Једна од промјена у односу на предјелинистички период односи се на заборављање сопственога језика међу Јеврејима, због чега је превод на новоприхваћени језик био неопходан. У на- ставку су изнијети *анѿички извјешѿаји*, који говоре о *насѿанку Сейѿуаѿинѿије*, што и јесте наредна подтема, а у оквиру ње се излажу, како смо горе поменули, *анѿички извјешѿаји, значајније научне хѿиѿѿезе*, као и *савремена схваѿања* о њеном настанку. Важно питање које се разматра у књизи јесу и одлике превода који је настао на тада распрострањеном *новом (коѿнѿ) дијалекѿу*, чија је основна карактеристика тежња ка поједностављењу језика. Наравно, за разумијевање одређених одлика треба имати у виду дужи временски период њеног настанка, јер је општепозната чињеница да се језик са временом мијења и тако усавршава,

* Православни богословски факултет Универзитета у Београду; lukicgoran93@gmail.com

као и узимање у обзир да су преводиоци били Јевреји који су у превод уносили семитске елементе (подтема: *Одлике јрчкој превода*).

Даље, аутор указује на *рецензије Сейиуаиније: јеврејске рецензије* (=подтема), које су смјештене у други вијек, када је дошло до оштрог сукобљавања између јудаизма и хришћанства, а вијек касније дошле су и *хришћанске рецензије*. „Богословске расправе између јудејских рабина и ранохришћанских богослова одражавале су се и на схватање и вредновање ранијих списа“ (Кубат, 2015, 59). Као доказ изнијетог става требало је да послужи библијски текст, али будући да су се хришћани користили преводом Седамдесеторице, јеврејска заједница је осјетила потребу да се дистанцира од њега и да се ослони на јеврејски текст у чијим рецензијама су се истакли Ак(в)ила, Симах и Теодотион. Са друге стране, „убрзано ширење хришћанских заједница и њихова територијална удаљеност увећали су употребу умножавања списа“ (Кубат, 2015, 63), што је проузроковало већи број текстолошких варијанти. Међу њима су се истакли Ориген са својом Хексаплом, Исихије и Лукијан, о којима аутор детаљно говори.

Значај Сейиуаиније (=подтема) је и те како огроман, што се да видјети у томе да је први пут Божија ријеч ушла у јелински свијет, а то је био кључ за сва даља врата, свих цивилизација. Иако је било неколико *Осјоравана Сейиуаиније*, углавном на Западу, као и дистанцирање од ње, *Повраћање Сейиуаинији* успијело је неколико деценија уназад „као важном извору за реконструкцију текстуалних токова“ (Кубат, 2015, 78).

Утицај јелинизма на јудаизам на плану дубљег сагледавања текстова аутор износи у цјелини АЛЕГОРЕЗА – *Значење ‘с ону сјрану слова’*. У њој излаже појаву алегорезе код Јелина, а у наставку њено усвајање од јудаизма и хришћанства, али „са друге стране, циљ овога поглавља је да се покаже колико се културолошки контекст одражавао на тумаче Библије, и колико је такав приступ био условљен контекстом појединих тумача“ (Кубат, 2015, 88).

У поглављу *Јелинска алејореза* представљено је схватање књижевних дјела од стране јелинских мислилаца, на један пренесени начин, који су у античким митолошким текстовима налазили потврду сопствених увјерења. У вријеме појаве философије, са којом је дошла и идеја онтолошког монизма, било је неминовно *Одбацивање митија*. Митолошке представе богова у којима су богови антропоморфно представљени биле су готово неспојиве са религијским представама. Као такве одбачене су и веома често критиковане од философске мисли која је изнедрила нове онтолошке и етичке димензије Бога. Због рационализације јелинске мисли, дошло је до потребе да се у доташњим митовима нађе пренесено значење. Тај јаз између митских исказа и рационализма превазиђен је помоћу *Алејоријској тумачења – алејорезе*, о којој аутор говори понаособ у поднасловима: *Предсјоичи период, Сјоичи и Алејореза у йлајтонисјичкој йрадицији*. „Заједничко уверење (ових философских школа; напомена ГЛ) је било да је Хомер нешто друго хтео да каже од онога што показује текст у свом дословном значењу“ (Кубат, 2015, 127) (=подтема: *Идејно ушмељење јелинске алејорезе*).

У средишту ове цјелине (=подтема: *Библија и алејореза*) аутор описује моме-нат додир јелинске алегорезе и Светога Писма. С обзиром на то да су Јевреји у Александрији организовали школе по угледу на јелинистичке, систем трагања за пренесеним смислом је примјењен и на Тору. То је било могуће првенствено захваљујући Септуагинти, коју су сматрали, поред превода, и као својеврсно тумачење. Овакво схватање је произашло из начина превођења, јер су преводиоци разне антропоморфизме, који су били неприхватљиви за јелински интелектуални сензибилитет, преводили алегоријски. Алегорија је своје примарно мјесто дуго држала у јудаизму, о чему свједоче *Арисџовул* и *Филон Александријски*, који су били робови алегорије. (=подтема: *Алејоријско тумачење Писма у јозном јудаизму: Арисџовул; Филон Александријски*). Аутор се посебно осврће на Филона и на његова схватања Логоса као и на неке елементе његовог тријадолошког размишљања.

Пошто је хришћанство дошло у додир са јелинским свијетом у самом настајању, одређени елементи те културе били су присутни у ранохришћанским заједницама. Усвајање алегорезе је у многоме било неопходно, из разлога што су се хришћански богослови ослањали на Свето Писмо, али не само на њеном дословном изразу. Неопходан је био егзегетски поступак, како би се растумачила старосазна пророштва у христолошком кључу (=подтема: *Хришћанска алејореза: Нови Савез*). Аутор у даљем излагању детаљно излаже примјену алегорезе кроз периоде, гдје акценат ставља на Климента Александријског и Оригена (= *Посџайосџолски џериод; Клименџ Александријски; Ориџен; Алејореза у хришћанској ејзејези џосле Ориџена*), а цјелину заокружује са нежељеним ефектима „будући да је алегореза потекла из јелинских мисаоних концепција, које су у многим ставкама биле различите или често супротстављене хришћанском разумевању стварности“ (= *Ејзејезџска џројџивречја везана за алејорију*) (Кубат, 2015, 193).

Посљедње поглавље, РЕЦЕПЦИЈА КЊИГЕ ПРОРОКА ЈОНЕ У РАНОЈ ЦРКВИ – *Конџексџуална ејзејеза*, осмишљено је као примјер како је тумачен један старозавјетни текст од разних Отаца Цркве, да би се показало богатство потенцијалних значења. Оно што аутор покушава да покаже јесте и контекстуалност библијских текстова и контекстуалност њиховог тумачења, односно релевантност и афирмативност онога што је исторично и што је контингентно за теолошку мисао.

Књига пророка Јоне у предхришћанском периоду није толико реципирана, али њен углед постепено расте са појавом хришћанства. Разлог за то јесте Христово учење које је упућено свима, тако да је прича о покајању Ниневљана добила једну нову димензију, мисионарску (=подтема: *Предхришћанска и новосавезна рецџиција*). Хришћанство се увелико ослањало на Стари Савез у коме је видјело најаву и праобразе Христа. Једна од таквих књига, коју је аутор узео за примјер, јесте и Књига пророка Јоне, која је кроз тему покајања и те како имала велики значај за мисију међу незнабошцима. Да је Књига била значајна, о томе нам свједочи *ранохришћанска умјейносџ* као и *ранохришћанска ејзејеза* (=подтема: *Ранохришћанска рецџиција*).

Последње двије подтеме (*Јона у њројоведи* и *Ејзејейски коменџари на Књију њророка Јоне*) последњег поглавља представља теолошко-егзегетски осврт Светих Отаца на овај светописамски текст. У подтеми *Јона у њројоведи*, аутор концизно говори о тројници великих проповједника 4. и 5. вијека: *Јефрему Сиријском*, *Јовану Злајоусијом* и *Кирилу Јерусалимском*, који су мотив Јоне искористили као поуку својој пастви кроз егзегетске проповиједи. Ти вијекови су били и златно доба хришћанских школа, Александрије и Антиохије, које су изњедриле многе Оце Цркве. У подтеми *Ејзејейски коменџари на Књију њророка Јоне*, аутор је такође концизно представио неколико ученика тих школа, чији су коментари на ову књигу сачувани (*Теодор Мойсуесијски*, *Теодориј Кирски*, *Кирил Александријски*, *Јероним*).

Кроз горе напоменуто се може увидјети колика је контекстуалност библијских текстова и контекстуалност њиховог тумачења. Свети Оци су били креативни и смјело су из свога контекста тумачили Свете Списе и износили нова значења како би одговорили на важна питања свога времена. Аутор ставља акценат на угледање на Оце, јер Свето Писмо јесте непресушни извор, али ако се посматра искључиво као историјски реликт, оно нема адаптацију у савремености. Стога нас аутор упуђује ка Оцима, тј. ка њиховој реконтекстуализацији текста. Њихов *modus operandi* је јединствен и представља праву парадигму како правити адекватну примјену библијског текста, како га поштовати у његовој јединствености, историчности, другости, а истовремено учинити да тај библијски текст провучен кроз патристичко наслеђе у тумачењима која се нуде, буде релевантан за савременог егзегету.

Један од кључних резулата ове књиге је тај што се аутор бавећи се темама које су овдје наведене, активно и научно укључио у процес потраге за библијско-патристичком синтезом. Односно, поставио нам је питања (са објашњењима и одговорима) коју улогу у православној теологији игра Библија, и коју улогу играју патристичка тумачења у савременом тумачењу библијских текстова у православној теологији данас.